

## מצורע

דארף מען פארשטיין: „תנוך“ איז טאקע ניט קיין לשון הרגיל בתורה<sup>3</sup>, אבער דער ווארט שטייט שוין דאך פריער אין חומש — אין פ' צו' און פריער נאך בפ' תצוה<sup>4</sup>; און נאכמער: אין פ' תצוה איז רש"י מפרש דעם ווארט, „תנוך, הוא הסחוס האמצעי שבתוך האוזן שקורין טנרוס“<sup>5</sup> — היינט וויבאלד אז רש"י האט שוין פריער אפגעטייטשט דעם פירוש פון „תנוך“, פארוואס דארף ער עס דא איבער-חזרן?

רבה של אוזן — פרש"י שם, משמע שחסוס — תנוך האוזן (פרש"י שם) כולל כל העליונה כהתייחס וכו'. כי לשון חסוס ותנוך אפשר למרש גם על העליונה, אבל פ' „תנוך, וחסוס“ מצ"ע לפרש"י הוא גדר האמצעי ממש כפרשה וט"ז שם. אבל לפי ציל שמיש הט"ז שם הוא רק בפ' לשון תנוך (בפרש"י) ולהלכה ס"ל שנפגמה בחסרון מן התנוך (שבשוע' שם) הוא כל העליונה (הקשה) של האוזן, שהרי מפרש סיום לשון השוע' ולא העור שבשפת האוזן כפרש"י בכורות באל"י רבה — ע"ד מ"ש הרי"א האמליר (נדפס ב"גדיל תורה" גי. תשרי תשל"ח ע' לו. וראה שם ע' מב תשובת הרד"ל). אבל בשו"ת הצ"צ שם מוכח לא כן בט"ז. וראה לקמן הערה 13. 37. ואכ"מ.

(3) ראה ראב"ע תצוה שם. אין לו ריע'.

(4) ח, כג. כד.

(5) כט, כ.

(6) כ"ה בדפוס א' וב' ובכ"כ כתי' רש"י. ומה משמע כנ"ל בתייחס וצ"צ שכל העליונה נק' „חסוס“, ובדפוסים אחרים, הוא הסחוס גדר האמצעי.

(7) כ"ה ברוב הדפוסים ובדפוס ב'. וכ"ה בפרשתנו בדפוס ב' (טינרוס), ובדפוס ראשון הוא כפרשתנו „טינדרוס“. ויש גורסים בפרש"י תצוה ופרשתנו „טנדרין“. וכ"ה בפרש"י בכורות לו, א ד"ה הסחוס. וברע"ב שם „טנדרים“. וברגמ"ה בכורות שם כפרשתנו „טנדרוס“.

א. פון פסוק<sup>6</sup>, ולקח הכהן מדם האשם ונתן הכהן על תנוך אוזן המטהר וגו' איז רש"י מעתיק דעם ווארט „תנוך“ און איז מפרש „גדר אמצעי שבאוזן, ולשון תנוך לא נודע לי והפותרים קורים לו טנדרוס“<sup>7</sup>.

(1) פרשתנו יד, יד.

(2) מפשטות לשון רש"י משמע שכוונתו להגדר שבאמצע האוזן בפני נקב האוזן כמ"ש בפרשה לטור י"ד ס"י שט סק"ז. ט"ז שם סק"ד. וכן מוכח מלשון רש"י בפ' תצוה (שהובא לקמן בפנים) „שבתוך האוזן“. ולפי"ז הוא דלא כתי"א כאן (יד, יז. כה. כח). רום אודנא (וכן תרגם עה"פ בפ' תצוה ופ' צו דלקמן בפנים. ועד"ז הוא במכילתא דרשב"י משפטים כא. ו: בגבוה שבאוזן), כיא כתיב"ע כאן (ופ' תצוה וצו שם) \*\*.

ולהעיר משרות צ"צ חיריד ס"י רכט (ראה שם מתייחס ולחם חמודות רפ"ז דבכורות) דמוכח מפרש"י ש"ס דגובה של אוזן נק' סחוס (הל' שהובא ברש"י גם בפ' תצוה שם), ומשמע גם מפרש"י (בכורות מ, ב) דעליונה של אוזן כולו נק' תנוך, ועפ"י יש לפרש ל' „תנוך“ וגדר האמצעי שבאוזן, גם לפי התי"א עיי"ש בארוכה \*\*\* — ולכאורה בפירוש המלה ובמצאיות אין לחלק בין פירוש רש"י עה"ת לפרש"י על הש"ס.

אבל י"ל דמכיון שמפורש במשנה (שם לו, א) לענין מום „מן החסוס אבל לא מן העור“ (אלי

\*) ולא כדעת הגאון (שהובא בראב"ע תצוה כט, כ). הר"ך הדבק בעגול האוזן. וברד"ק (בספר השרשים ע' תנו) הרך אשר בקצה האוזן. ועד"ז בשו"ת עה"ת בפ' צו. וראה פ"י וי"ר (הובא לקמן הערה 25).

(\*\*) עה"פ כאן (וכן בפסוק כה. כח דלקמן) תרגם: על גדירא מיצעת דאודנא. בפסוק יז: על חסוס דאודנא. וכן תרגם בחצוה כט. כ. בצו ח. כג: על חסוס אודנא דאהרן דהוא גדירא דמציעאה. ובפסוק כד שם: גדירא מיצעת.

(\*\*\*) ולהעיר ממדרש לקח טוב עה"פ כאן: זה גדר האמצעי הקרוב לגבוה של אוזן. ובמדרש הגדול תצוה שם: זה רום של אוזן שהוא גדר האמצעי.

ווארט, בוה"ן שלאח"ז אין פסוק, וואס אין פ' תצוה איז ער מפרש, הגדול בפרק האמצעי, משא"כ בפרשתנו זאגט ער בלויז, גדול"י — אין]

אין זיין פירוש דא איז רש"י מוסיף און משנה לגבי זיין פירוש אין פ' תצוה, ער לייגט צו (א), ולשון תנוך לא נודע ליי. (ב), והפותרים קורים לו כו' — מוז מען זאגן, אז רש"י מיינט דא צו מפרש זיין א נייעם ענין אין, תנוך" וואס איז נוגע צו וויסן דוקא אין אונזער פרשה.

ג. אויך דארף מען פארשטיין:

(א) וואס מיינט רש"י מיט, לשון תנוך לא נודע ליי: אויב עס באציט זיך צו דעם וואס אינעם לשון, תנוך" איז ניטא קיין משמעות אז דאס איז דער, גדר אמצעי שבאזון" — זיינען דאך דא א סך נעמען אין חומש וואו ס'איז ניטא קיין שייכות צווישן דעם ווארט מיטן תוכן וואס דער ווארט איז מתאר [און ווי מ'זעט אין דעם פסוק גופא: ביים ווארט, בוה"ן, וואס רש"י טייטשט אז דאס מיינט, גדול"י, און זאגט ניט, לשון בוה"ן לא נודע ליי, כאטש ער בריינגט ניט א שייכות צווישן, בוה"ן און, גדול"י].

(ב) פארוואס זאגט ער, לא נודע ליי — א ביטוי בלתי רגיל אין רש"י — און ניט (ווי ער זאגט אין אנדערע ערטער) לא ידעתי וכיו"ב?

(ג) מיט, והפותרים קורים לו טנדרוס" מיינט רש"י בפשטות<sup>11</sup> אז דאס איז דער, בלעז"י פון, תנוך" — האט דאך רש"י

וממנ"פ: אויב עס איז דא א טעם פאר- וואס רש"י באנוגנט זיך ניט מיט זיין פירוש אין פ' תצוה און דארף עס איבער'חזר'ן דא, ווען דער פסוק זאגט נאכאמאל דעם לשון, תנוך", האט עס רש"י געדארפט איבער'חזר'ן פריער אין פ' צו?

ב. לכאורה וואלט מען געקענט פארענטפערן אין פשטות: דארטן (אין פ' צו) באווארנט רש"י אין אנהויב<sup>8</sup>, אז כל הענין הזה דפרשת המילואים פירשתי בואתה תצוה, ובמילא דארף ער אויך ניט איבער'חזר'ן דעם טייטש פון, תנוך", ווייל ער איז שוין מפורש אין פ' תצוה וואו ס'רעדט זיך וועגן זעלבן ענין: משא"כ אין אונזער פרשה וואו דער ווארט ווערט געבראכט בשייכות צו אינגאנצן אן אנדער ענין.

אבער עס איז נאך אלץ ניט פאר- שטאנדיק, ווארום פון לשון רש"י דא איז קלאר, אז ער איז ניט בלויז אויסן צו איבער'חזר'ן דעם זעלבן פירוש פון, תנוך" ווי אין פ' תצוה — ווייל

[נוסף אויף די שווערקייטן: (א) פאר- וואס דארף רש"י איבערהויפט איבער- חזר'ן דעם טייטש פון א ווארט וואס ער האט שוין פריער אפגעטייטשט; (ב) אפילו אויב יע איבער'חזר'ן<sup>9</sup> — וואלט געווען גענוג צו מפרש זיין בקיצור<sup>10</sup> גדר אמצעי שבאזון" (ע"ד ווי ביים

(8) ח, ה.

(9) כיון שהוא לשון בלתי רגיל ויתכן ש(הבן חמש למקרא) לא יזכור מה שפירש בספר חומש שלפניו.

(10) וכמו שמצינו כמ"פ בפירוש רש"י שחזר ומפרש פירושו בקיצור פעם ב' מה שכבר פירש לפניו (בחומש) באריכות יותר. וכי' בנדר"ד שבתחלת פירושו מקצר לגבי פ' ב' תצוה שכתב שם, הוא הסחוט האמצעי שבתוך האזון, ובפרשתנו רק גדר אמצעי שבאזון. אבל כאן בהמשך פירושו מוסיף ומשנה כדלקמן בפנים.

(11) בספר זכרון בפרש"י כאן, אומרו והפותרים קורין לו טנדרוס לא ידעתי אם היא ארמית או עברית ולכן לא נודע לי לשון תנוך לדעת הפותרים.

(12) ברע"ב בכורות שם, בלעז"י. וברגמ"ה שם, שלועזים טנדרוס". וראה ס' השרשים לרד"ק שם.

לעכן תואר — „והפותרים”<sup>15</sup> — און ניט  
(א לשון הרגיל) „והמפרשים”, „והמחב-  
רים” וכיו”ב (ע”ד<sup>16</sup> לשון רש”י: מנחם  
בן סרוק פרשו, חברו כו’).

ד. דער ביאור בכל זה:

דאס וואס רש”י זאגט דא „ולשון תנוך  
לא נודע לי” מיינט ער דערמיט (אז ע”פ  
פשוטו של מקרא — וואס דאס איז דרכו  
פון פרש”י בתורה, דאָרף מען) שולל זיין  
דעם פירוש פון תוי”כ דא אויפן אַרט,  
לויט וועלכן ס’איז מובן די שייכות  
צווישן „תנוך” און „גדר אמצעי”  
(כדלקמן סעיף ה’); וויבאלד אז דער  
ביאור פון תוי”כ איז ניט ע”פ פשוטו של  
מקרא, דעריבער איז עס רש”י שולל  
דורכן זאגן „ולשון תנוך לא נודע לי”.

און דאס וואס רש”י דאָרף שולל זיין  
דעם פירוש פון תוי”כ (הגם אז בכלל איז  
ער ניט שולל פירושים, נאָר גלייך  
מפרש לפי פשט”מ, ניט קוקנדיק ווי  
דער פירוש איז אין חלק ההלכה וכו’ פון  
תורה) — וואָרעם היות אז כמה וכמה  
פירושי רש”י אין אונזער פרשה (און אין  
ספר ויקרא בכלל) זיינען גענומען פון  
תורת כהנים, ווי רש”י אַליין צייכנט אז  
ביי אַ צאל פון זיי; און נאָכמער — אין  
פריערדיקן פסוק ברענגט רש”י די  
התחלה פון אַ פירוש פון תוי”כ און זאגט  
„וכו’ בתורת כהנים”<sup>16</sup>, אז מ’זאָל מעיין  
זיין אין תוי”כ דעם המשך הפירוש —

געדארפט זאָגן (כדרכו בפירושו) „ובלעז  
קורין לו סנדרוס” (אָדער: סנדרוס  
בלעז)<sup>17</sup>.

[וואָרעם ס’איז שווער צו זאָגן, אז  
פונקט דער לעז פון דעם וואָרט האָט  
רש”י בעצמו ניט געוואוסט און געמוזט  
אנקומען צו „פותרים” אז זיי זאלן אַפ-  
טייטשן דעם וואָרט אויף „לעז”].

ד) אפילו אויב מ’זאָל געפינען אַ  
הסברה פאָרוואָס רש”י זאָגט ניט דעם  
לשון „בלעז”<sup>18</sup>, איז נאָך אַלץ ניט מובן  
וואָס ער נוצט דוקא אַזאָ ניט געוויינט-

13) זה שכתב רש”י „קורין לו” (וכן בפ’ תצוה:  
שקורין סנדרוס) ולא כתב סנדרוס בלעז, כדרכו בכ”מ  
— לכאורה אפשר לומר שהוא כבדי שנדע בדיוק  
מקומו באוזן כי בלשון „הסחוס” מצ”ע וגם בלשון  
(גדר) אמצעי שבאוזן אפשר לפרש שכולל כל חלק  
הקשה שבאוזן • כפי התווית והצ”צ בפירוש רש”י  
על הש”ס (כניל הערה 2, 6).  
אבל (נוסף על הנ”ל בהערה 2 הרי: א) גם במשנה  
בש”ס בכורות לו, א ד”ה החסוס (שבו מפרשים  
דעת רש”י כניל) כתב „שקורין סנדרין” (ב) בפרש”י  
תצוה מפרש (לכל הדפוסים) „שבחוך האוזן ואין  
מקום לטעות. ולהעיר מלשון אדה”ז בשרע סוף הל’  
מכירת חמץ שלאחרי הל’ פסח. ואכ”מ. וראה לקמן  
הערה 37.

14) ראה גם פרש”י בראשית א, כז. נח יא, ג.  
ויצא לו, ויעוד. וראה הערה 11. ובתחלת הערה  
שלפניו.

15) לכאורה משמע כן גם בפיה”מ להרמב”ם:  
נגעים פ”ד מ”ט (וראה פיה”מ הוצאת הרב קאפאח).  
ועפ”מ בצ”צ פ”י „גדר אמצעי שבאוזן” י”ל שכן  
ס”ל להרמב”ם גם בפ”ז מהל’ ביאת המקדש ה”ב,  
ובריש פ”ה מהל’ מחוסרי כפרה. ולא כמש”כ  
בתוית בכורות שם. ועפ”ז מתורצת קושינו על  
הכס”מ בהל’ ביאת מקדש שם (ועד”ז כתב בשו”ת  
מלכושי יו”ט יו”ד, ס”י יד). אבל כנראה שהצ”צ ס”ל  
כדעת התוית בהרמב”ם. וכדמוכח גם מזה  
שהשואל להצ”צ (נדפס ב”גדיל תורה” הנ”ל הערה  
2) ע’ כז ואילך. וראה שם ע’ מב) כתב ע”ד הנ”ל  
בדברי הרמב”ם, והצ”צ תפס דברי התוית ולחם  
חמודות.

15) הלשון „פתרון” וכיו”ב נמצא כבר בפרש”י  
לפניו, ראה לדוגמא: בא יוד, כא. יתרו כ, ח.  
משפטים כא, יג. שם כג, ב. תרומה כה, יב. שם, מ.  
שם כז, ד.

אבל ברוב מהנ”ל פ”י „פתרון” היינו פירוש וביאור  
המקרא או התיבה שאינו מפורש בכתוב, משא”כ  
בגד”ד.

15) לך טו, ב. ויצא לו, ח. שם, מא. ובכ”מ.

16) ובדפוס ב’ „כדאיתא בתוי”כ”.

ה. אין תויב שטייט דא: „יכול על תוך ודאי תיל על נוך אי על נוך יכול על גובה של אוון<sup>20</sup> תיל תוך נוך הא כיצד זה גדר האמצעי“.

טייטשן מפרשים<sup>21</sup>, אז דער תויב מיינט צו זאגן, אז „תנוך“ איז ניט סתם א נאמען פונעם „גדר האמצעי“ — נאר עס איז: א) פון לשון „תוך“ — אינע-ווייניק; און דאס וואס עס שטייט אויך א „נוך“, איז עס ווי א סך אנדערע ווערטער אין לשון הקודש, וואס שטייען אמאל מיט א נון און אמאל אז א נון<sup>22</sup>. ב) פון לשון „נך“ — „חומת אנך“<sup>23</sup> — וואס האט דעם באדייט פון רום<sup>24</sup> וגובה<sup>25</sup>;

און דאס וואס דא שטייט ניט דער אליף, און דארט שטייט ניט דער תיין, געפינט מען, כנ"ל, עדיז אין אנדערע ווערטער בלשון קודש.

20) כ"ה בתרי הנדפסים עם פי הקרבן אהרן: עם פי רבינו הלל: עם פי המלבי"ם. וכן הובא בריש ותוירט נגעים פ"ד מ"ט. וכ"ה בתרי"ט ע"פ כתי רומי מנוקד (יכול על תוך ודי). אבל בתרי הנדפס עם פי הראב"ד: תיל על תנוך אי על תנוך יכול על גובה. ובית רענן גרס (בילקוט): על תנוך ודאי כר תיל אוון אי על אוון וכו'. וכן הועתק בפי רבינו הלל: יכול על תנוך ודאי. וראה שם בחילופי נוסחאות בפי ר"ה.

21) ראה מלבי"ם כאן. וראה ראב"ד וקרבן אהרן בפירושים לתרי"ט תוירט נגעים פ"ד מ"ט.

22) כמו האנפא — ראה לקמן בפנים.

23) עמוס ז, ז.

24) ראה לעיל הערה 2 שכן תרגם אונקלוס תיבת תנוך, ור"ם אודנא.

25) וצ"ע במש"ב בקרבן אהרן כאן, לא ידעתי פי מלת נוך האיד מורה על החצוץ. ובראב"ד לתרי"ט כאן, רש"מ מוציא אותו מלשון נאספו עלי נכים שפירושו אנשים קשים מאד וכן הגבוה של האוון הוא הקשה שבאוון. ובפי ית רענן לילקוט שם פי „על תנוך ודאי“: פי הרכה שהוא למטה באוון. ובפי רבינו הלל: דהיינו מקום תחתון שבאוון דמשמע תחת נוך. וראה שם בחילופי נוסחאות.

קען דאך זיין אז ווען מ'וועט זען אז רש"י'ס פירוש דא „גדר אמצעי שבאוון“ איז פון תויב וועט מען דעריבער מיינען אז רש"י נעמט אויך אן דעם הסבר פון תויב (אין דער שייכות צווישן „תנוך“ און „גדר אמצעי“) — דעריבער בא-ווארנט גלייך רש"י אז „ולשון תנוך לא נודע לי“.

ועפ"ז פאלן אפ בדרך ממילא די צוויי קושיות [א) דער סגנון פון רש"י „ולשון תנוך לא נודע לי“, (ב) וואס רש"י זאגט עס ניט אין פ' תצוה]:

רש"י קען ניט זאגן „ולשון תנוך לא ידעתי“ — ווייל ער ווייס דאך יא פון א פירוש אין „לשון תנוך“ (דער פירוש פון תרי"ט): נאר דער פירוש איז „לא נודע“: ער איז ניט אנערקענט<sup>17</sup> — ניט אויסגעאלטן „לי“ — וואס לא באחי לפרש אלא פשוטו של מקרא<sup>18</sup>.

און דעריבער ברענגט עס אראפ רש"י נאר דא אין אונזער פרשה און ניט אין פ' תצוה, ווייל (נוסף אויף דעם וואס בכלל איז ניט ענינו של רש"י צו שולל זיין פירושים, כולל אויך פירושי רז"ל פון חלק ההלכה שבתורה (משא"כ אין אונזער פרשה כנ"ל) — איז) אין דברי רז"ל אויפן פסוק אין פ' תצוה געפינט מען ניט קיין ביאור אין מכילתא וכו' פון „לשון תנוך“<sup>19</sup>.

17) ע"ד ולא נודע כי באו אל קרבנה (מקץ מא, כא).

18) והא דבכמה מקומות כותב רש"י „לא ידעתי וכי"ב. אף שגם שם יש מדרש רז"ל — ראה לקושי ח"ה ע' 1 הערה 2 ושיג' — הוא לפי: א) שכלל אין דרך פרש"י לשלול דרז"ל, כדלקמן בפנים. ב) גם בדרז"ל על אתר כתריב וכי"ב אינו צריך לשלול באם מובנת השלילה בפשטות (כי אינו ע"ד הפשט כלל).

19) וגם בפי' צו (שם ח, כ"כד) אף שמפרש בתרי"ט שם „זה גדר האמצעי“ אינו מפרש השייכות לתיבת „תנוך“ כבפרשתנו.

דער הכרח אויף דעם: אויף, וברוח אפי"ך<sup>21</sup> איז רש"י מפרש, היוצא משני נחירים של אף דבר הכתוב כביכול בשכינה דוגמת מלך בוי"ד כדי להשמיע אוון הבריות כפי ההוה שיוכלו להבין דבר כשאדם כועס יוצא רוח מנחיריו וכן עלה עשן באפו וכן ומרוח אפו יכלו וזהו שאמר למען שמי אאריך אפי כשזעפו נחה נשימתו ארוכה וכשהוא כועס נשימתו קצרה וכו' וכל אף וחרון שבמקרא אני אומר כן כ"י<sup>22</sup>.

והנ"ך. ולפי' לפי, תוך, אינם משתמשים בהגון י. ולהעיר שכמה סוגים בפי כאלה: א) בנוד"י שתיבה אחת מורכבת מבי תיבות ופי תיבה זו יוצא מבי התיבות:

ב) אפאיהם (האוינו לב, כו) וכירב שרשי כותב: ואונקלוס תרגם כר תיבה זו לגי תיבות אמרתי אף אי הם — שכל האותיות ישנם בהתיבה והפי רק מפרדים לגי תיבות, משא"כ בנוד"י שהנ"ך משמש לב' התיבות (תוך נוד).

ג) שמ"ם שפירשי (בראשית א, ח) ש"א מים .. אש ומים שערבן כ"י — שעיקר ההוספה היא אות אליף, ש"א מים אש ומים, ש"ש לנו תיבות הרבה חסרות אליף לפי שאין הכרת האליף נכרת\* (פרשי כ"י, כא). וראה מפרשי רש"י שם (רא"ם, לבוש, דקדוקי רש"י, משכיל לדוד. ועוד).

ד) פרשי שם, שם מים — דמפרשים המ' לפניו וגם לאחריו (וראה משכיל לדוד שם) \*\* משא"כ בנוד"י שמפרשים התיבות נ"ך ששייכות (גם) לה, תי"י אף שהגון מפטיק. ועוד.

(31) בשלח טו, ה.

(32) וראה פרשי וירא יח, כג.

— מען געפינט בא מערערע ווערטער בתנ"ך, אז מען שטעלט צו צום שרש אן אליף אדער א תי"ו און עס איז א נאמען פון א זאך, ווי צום ביישפיל טאקע בא אנך (לויט פרשי<sup>26</sup>), ובתבונה ופרשי, מבין דבר כ"י<sup>27</sup> ועוד ועוד.

און וויבאלד אז, תנוד"ך האט ביידע טייטשן — תנוד"ך און, נוד"ך — קומט אויס, אז מיט דעם איז דער פסוק מכוון צום, גדר אמצעי<sup>28</sup>.

און כדי מען זאל ניט אָננעמען אז דער פירוש איז אויך אויסגעהאלטן אין דרך הפשט

— ובפרט אז מען האט שוין פריער געלערנט אין פירוש רש"י<sup>29</sup> אז, האנפה, היא די רגזנית, ד.ה. אז, אנפה (מיט א גון) איז לשון כעס ורגוז, אזוי ווי, אף לשון רגוז

דאס הייסט, אז אויך לויט הפי ע"פ פשטי"מ פון רש"י איז דא ווערטער וואס שטייען אַמאָל מיט און אַמאָל אן א געוויסן אות (גון) —

דעריבער זאגט רש"י, ולשון תנוד"ך לא נודע לי, שולל זיין דעם פירוש, כנ"ל.

ו. דער טעם וואס רש"י נעמט ניט אן דעם פירוש: רש"י האלט אז א ווארט וואס שטייט מיט א גון און אן א גון האט יעדער פון זיי, ע"פ פשטי"מ, אז אַנדער טייטש<sup>30</sup>.

(26) ח"ש כה, ג.

(27) תשא לא, ג.

(28) ויכיה בתי' לדעיל הערה 2.

(29) שמיני יא, יט.

(30) מפירוש הראב"ד וקרבו אהרן ותוירט ועוד (ויכיה במלבי"ם) שם משמע שמפרשים שלדעת התורב תיבת, תנוד"ך היא מלה מורכבת מתוך

(\*) ועפ"ז ציע במלבי"ם שם שמפרש שבהוראה זו תנוד"ך, הגון שבאמצע להקטין תחון כ"י — דלכאורה לפי תיבת, תנוד"ך שבהתיבה, הוא רק, תנוד"ך, אשר לכן הוצרך לצרף בי התיבות בתו"כ.

(\*\*) בספר זכרון לרש"י שם כתב דהנוסחאות שכתוב בהם שם מים במים נ"ל שאינן נכונות וכי הוא דעת ר"י בי"ח כ"י. וליתא ברש"י כתי' היא קלא. קמה (הר טולוק). ובדפוס שני איתא רק. שמ"ם אש ומים שערבן כ"י. אבל ברוב הדפוסים ומפרשי רש"י איתא. וכן משמע ברמב"ן כאן.

ווייל „אנך“ גופא מיינט ניט „גובה“ [ובפרט נאך אז אותיות „תנוך“ איז ניט בדומה<sup>36</sup> צו אותיות „אנך“ כנ"ל].<sup>37</sup>

ז. ע"פ כהנ"ל איז אויך פארשטאנ-  
דיק וואס רש"י זאגט דא „והפותרים  
קורים לו טנדרוס“ (ניט ווי אין פ' תצוה  
וואו ער זאגט „שקורין טנדרוס“):

דער ענין פון „פותרים“ איז ע"ד ווי  
דער ענין פון פתרון החלום — ווי מען  
האט געלערנט פריער (אין חומש  
בראשית) אז דער שר המשקים, האט

מזה משמע, אז כאטש „אף“ קען האבן  
דעם טייטש פון רוגז וכעס, ווי אנפה,  
איז דאס גלאטיק דאן ווען עס שטייט  
דערביי „רוח“, „עשן“, „אאריך“  
(נשימותי<sup>32</sup>) וכיו"ב, אבער דער ווארט  
„אף“ פאר זיך מיינט (ניט כעס ורוגז,  
נאר) דער אבר האף כפשוטו (נאז).<sup>33</sup>

און דערפאר איז ניט גלאטיק א-  
נעמען אין פשש"מ אז „תנוך“ איז לשון  
„תוך“.

רש"י קען ניט אננעמען אז „תנוך“ איז  
פון לשון „נוך“ — רום וגובה ווי „חומת  
אנך“ (נוסף אויף דעם שינוי פון א ת,  
כנ"ל) — ווייל דער לשון „אנך“ גופא  
מיינט ניט לשון „רום“, נאר דאס איז א  
„בדיל“ צו מעסטן די גלייכקייט פון א  
חומה<sup>34</sup>, און די שייכות פון דעם „בדיל“  
צו „גובה“ ו„רום“ איז בלויז אין דעם  
וואס מען לייגט דעם „בדיל“ אויף דעם  
גובה החומה<sup>35</sup>;

און דעריבער איז ניט גלאטיק צו זאגן  
אז דער טייטש פון „על תנוך“ איז „על  
גובה“ — דערפאר וואס דער ווארט  
„תנוך“ איז ענלעך צו תיבת „אנך“ —

<sup>32</sup> שהרי אי אפשר להאריך האף עצמו.

<sup>33</sup> בפרש"י לך (יז, יא), ונמלתם כמו ומלתם  
הנזון בו תחיר ליסוד הנזול בו לפרקים כגון נ' של  
נושך ונ' של נושא כו" — היז נון תחיר כיסוד נזול  
בתחלת התיבה ולא באמצע התיבה. ומה שלא  
פירש רש"י בנשלח שם שאף הוא משרש אנף  
(כהרד"ק בספר השרשים שלו) מוכח שלא ס"ל כן.  
ועד"ז מוכן בנדר"ד.

<sup>34</sup> ראה פרש"י ומצודות (ועוד) עמוס שם.

<sup>35</sup> ובפרט לפרש"י ח"ש (שם) (אבל הוא בחצאי  
רבע) שכתב „חומת אנך שהוא מן נכה רגלים“.  
וראה ראב"ד לתור"כ פ' צו שם.

<sup>36</sup> בפרש"י ח"ש שם שכתובת אנך האל"ף היא  
הוספה, ובפרש"י שמות ג, ב שלפעמים מוסיפים  
תיו. ועפ"י י"ל לכאורה בתיבת „תנוך“ שיש בזה  
השורש „נכה“ שבאנך.

אבל (נוסף ע"ז שמצד פרש"י ח"ש שם אין לפרש  
כבתור"כ — נוך, גובה י, כבערה שלפנ"ז, הרי)  
הוספת התיו המבואר ברש"י שמות שם היא להורות  
על ענין הדבקות — ראה דקדוקי רש"י (באר  
רחובות) — שאינו שייך בנדר"ד.

<sup>37</sup> ע"ס פ"י הציץ (הגיל הערה 2) בגדר האמצעי  
שבאזון — אולי י"ל מענינים מוסלאים ע"ד ההלכה  
בפרש"י עה"ת: שזה שמוסיף „ולשון תנוך לא נודע  
ל"י כוונתו לא רק לשלול הפ"י שבתור"כ, בפי לשון  
„תנוך“ כ"א שנפק"מ גם להלכה:

הלשון „גדר אמצעי שבאזון מצ"ע יש לפרש  
שקאי על כל העלינה של און שקשה כ"סחוס" ו"גק'  
גדר האמצעי כיון שיש לו דבר מקיף למטה בחלק  
גדול מן האזון ועוד דגם שם בעליונית האזון יש  
קצת עור רך קצת ע"ג הקשה" (צ"צ שם). וראה לעיל  
שוה"ג להערה 13 שגם ברמב"ם בטיה"מ משמע כן  
וגם שם מפרש „והוא אמרם תנוך און זה גדר  
האמצעי“.

משא"כ לפי התור"כ בתיבת „תנוך“, — „תוך“, „גוך“  
— מוכרח לומר שהוא גדר האמצעי בפני נקב האזון  
כפי הראב"ד לתור"כ. וק"א שם י.

י) אלא ש"ל שע"פ פרש"י נוך הוא כמו נכה, וגם  
מצד זה שייך לגדר האמצעי שבאזון, ע"ד פ"י הב'  
בראב"ד לתור"כ צו שם.

י) כ"כ בצ"צ שם בפי הק"א. ובשתי מלבושי  
י"ט שם תפס באורא בק"א ומפרש דברי התור"כ ע"ד  
הגיל ברש"י. ועפ"י.

י) וגם שם י"ל שהכרחו הוא כיון שהוא לשון  
ציווי ונפעל לא יבוא בציווי (וראה דקדוקי רש"י  
מירא דכ"א) שם.

לעז" איז די צייטן פון רש"י זאל זיין פון דעם זעלבן שורש פון א לשון-קודש ווארט אין חומש ??

איז יתירה מזו געפינט מען אין פירוש רש"י (אין פרשת דברים<sup>41</sup>): אויף צידונים יקראו לחרמון שריון והאמורי יקראו לו שניר" זאגט רש"י, הוא שלג בלשון אשכנזי ובלשון כנעני<sup>42</sup>. ד.ה. אז דער נאמען פון, שלג" איז לשון אשכנזי און איז לשון כנעני במזמור רש"י איז פון זעלבן אויסשפראך ווי די, אמוריים" וואס, "יקראו לו שניר" — א לשון אין חומש.

[ולזה"ע: אויך איצט ווערט, שלג" אנגענומען אין לשון אשכנזי (און אזוי אויך אין ענגליש) בדומה צו, שניר" — שניי, סנאו<sup>43</sup>].

ועד"ז איז דער ווארט, טנדרוס" בימי רש"י פון שורש, תנוך" וואס שטייט אין חומש.

ט. מיינה של תורה שבפרש"י:

ס'איז מבואר אין קבלה<sup>44</sup> אז די סיבה פון נגעים איז מצד, הסתלקות אור החכמה, כי מצורע חשוב כמת וכתוב ימותו ולא בחכמה". און חסידות<sup>45</sup> איז דאס מבאר בארוכה ווי דאס איז אין עבודת האדם: מוחין דאימא — בחי' בינה, התבוננות אין גדלות הבורא, איז מעורר בא דעם מענטשן אן אהבה בבחי'

געזען אין חלום, שלשה שריגים" און יוסף האט אים פותר געווען אז דאס מיינט, שלשת ימים<sup>46</sup>. און עד"ז ביי חלום פרעה וועגן די, שבוע פרות גר" וואס יוסף האט פותר געווען אז דאס מיינט, שבוע שנים<sup>47</sup>. ד.ה. אז פתרון באשטייט אין דעם, אז כאטש אין חלום האבן זיי נישט געזען קיין, ימים" אדער, שנים", האט יוסף זיי פותר געווען — אויפגעדעקט און אנגעוויזן אויף דעם מכוון פון דעם חלום — די ג' ימים און ז' שנים. ד.ה. אז, פותרים" געפינען דעם צד השווה פון צוויי זאכן וואס זיינען נישט גלייך.

און דעריבער, נאך דעם וואס רש"י זאגט, ולשון תנוך לא נודע לי' — אז אין פשוטו של מקרא איז נישט מתאים דער פארגלייך פון, תנוך" צו, תוך" און, תוך" — איז ער אבער ממשיך, אז, והפותרים קורים לו טנדרוס".

די וואס זיינען, פותר" און גלייכן צו לשונות<sup>48</sup> (וואס לויט זייער דרך הפירוש איז דא א הסברה אויף, לשון תנוך", מצד דעם דמיון פון, תנוך" צו, תוך" און, תוך", זאגן זיי, אז דאס איז אויך דער טעם וואס דער, לעז" פון, תנוך" איז, טנדרוס", ווייל ביידע ווערטער האבן א, דמיון אין הברה — טנדרוס" האט (די הברה פון) א תיו, נון און וואו (ע"ד ווי אין, תנוך") — און דעריבער איז דער, פתרון" פון ווארט, תנוך" אין, לעז" — טנדרוס".

ח. לכאורה: ווי קען זיין אין פשוטו של מקרא אזא זאך, אז א ווארט אויף

(38) וישב מ, יב.

(39) מקץ מא, כו.

(40) עפ"י יבן גמ' רש"י בתצוה כח, כב: ואף שרשרות פתר מנחם כ" לשון שרשים ואמר שהר"ש כר.

(41) ג, ט.

(42) ויתירה מזו י"ל, שכולם באים משורש, שלג" שבלה"ק, וא"כ הרי"ז כנוד"ד.

(43) ע"פ של"ח פ"ו, הובא בלקו"ת ריש פרשתנו י. ועוד.

(44) לקו"ת פרשתנו שם. סהמ"צ להצ"צ מצות טומאת המצורע. ובכ"מ.

(\*) בלקו"ת שם: של"ז (ע"פ דפוס שקלאב, תקס).

נגעים — אין דעם) רצוא און כלות הנפש וואס ווערט מצד מוחין דאימא (בינה), אז עס זאל זיין מתאים צום ענין השוב (וואס קומט מצד בחי' כהן — חכמה): און צוזאמען מיט (— נאָכן אויפטאן) דעם תיקון אין דעם, רצוא, קען (דערנאך) זיין, ויצא הכהן גוי' — די המשכת אור החכמה אין, מוחין דאימא, וואס איז מבטל די אפשריות פון נגעים.

און די צוויי פרטים אין דער טהרה זיינען מרומז אין דעם פסוק און אין פרש'י: „ונתן הכהן על תנוך אוזן המטהר הימנית גוי' ווייזט אויף דער המשכת אור החכמה (ונתן הכהן) אין מוחין דאימא — אוזן — „שמיעה והתבוננות“.

און אויף דעם זאגט רש'י, ולשון תנוך לא נודע לי' — די טהרה און תיקון אין „תנוך אוזן“, אין מוחין דאימא, איז „לא נודע“<sup>49</sup>, קומט ניט פון זיך אליין דורך דער המשכה פון מוחין דאבא (דורכ'ן כהן)

[רש'י זאגט דעם לשון „לא נודע“ — לשון נפעל, ידיעה ופעולה וואס איז מאליו וממילא — און ניט „לא ידעתי וכיו"ב]

כהן — ספורנו עה"ם, או שההבאה היא בנפשו שלא להשהות (תרי"ט עה"ם).

48) ראה מאירא בערכו (ושי"ג): און נק' בינה כו'. וראה סהמ"צ שם (ק, סע"ב) במוחין דאימא בינה הוא השגה והתבוננות והיא כמו בחי' שמיעה שמשגי הדבר.

ולהעיר ע"ד הגיל (בפנים) מתורת לוי"צ הערות למס' נגעים ע' שנט ואילך.

49) ע"ד הפי' לא ידעתי נפשי (ראה מקי"מ ר"ם צו) ע"ס כו' לא ידענו (לקרית חקת סד, א) איני יודע באיזו דרך כו' (ברכות כה, ב) מצד פנימיות הנפש שלמעלה מידיעה (אוה"ת פנחס ע' אנט ואילך. ד"ה אך בגורל תרכ"ו. ד"ה אשרינו תרפ"ח, תרצ"ו. וראה לקו"ת ויקרא ג, טע"ד).

רצוא, ארויסצוגיין פון זיין מציאות און (וועלן) נכלל ווערן אין אלקות.

מוחין דאבא, פון חכמה, וואס איז העכער פון בינה, בריינגט ביטול לאלקות בתכלית, און דאס קומט אין דער תנועה פון „שוב“, ניט אין כלות הנפש, נאר אין דעם ביטול אין עסק התורה און מעשה המצות למטה.

נגעים' ווערן מצד, הסתלקות אור החכמה: בשעת עס פעלט דער תכלית שלימות הביטול פון חכמה (און דורכ' דעם פעלט דער אראפטרעגן זיין רצוא און כלות הנפש אין „שוב“ — לימוד התורה און קיום המצות), דעמאלט (ווען) ס'איז דא נאר די התבוננות מצד מוחין דאימא) קען דער רצוא געבן אן ארט פאר א יניקה לחיצונים (ע"ד ווי פון דער התלהבות אין תפלה אַליין קען נאכדעם ארויסקומען א הרגש פון ישות וכו' ביז א התלהבות בלתי רצוי'<sup>45</sup>).

דעריבער איז דער תיקון פון די נגעים און זייער רפואה דורך א כהן, וואס כהן איז ממשיך דעם אור החכמה, און מצד דעם ווערט די טהרה פון די נגעים — עס איז דוחה די יניקת החיצונים (ווי) ס'איז מבואר בארוכה אין חסידות).

יוד. אין דער טהרה דורך דעם כהן זיינען פאראן צוויי פרטים<sup>46</sup>: „והובא אל הכהן“ און „ויצא הכהן אל מחוץ למחנה“. כדי צו מתקן זיין ענין הנגעים איז ניט גענוג די המשכת אור החכמה כשלעצמה („ויצא הכהן גוי'“, נאר עס מוז (פריער) זיין דער „והובא אל הכהן“ — דער תיקון אין דעם (ארט<sup>47</sup> פון די

45) לקרית שם. ע"ד פלשתים דקדושה וכו' (תרי"א סא, ג ואילך. תריח ר"ם תולדות פ"ז).

46) לקרית פרשתנו כה, א ואילך.

47) להעיר שהובא צ"ל למקום שמתר לבוא לשם (מקומו — אלא שבמקומו גופא הקרוב למקום

נאָר עס דאַרף זיין (פריער) דער  
תיקון אין דעם פגם פון מוחין דאימא —  
אין בינה עצמה (ע"ד ווי תשובה דאַרף  
זיין באותו מקום<sup>50</sup>).

און דער תיקון אין מוחין דאימא איז  
נרמז אין לשון „הפותרים“ וואָס מיינט  
— ע"ד הנ"ל בפתרון חלומות — אַז  
ס'זיינען דאָ צוויי זאכן וואָס אויס-  
ערלעך זעען זיי אויס צו זיין ענינים  
שונים, און דער פתרון איז וואָס מ'איז  
מגלה און מפרש דעם תוכן פנימי וואָס  
איז זיי מקשר ומאחד.

אין עבודת האדם בנדוד מיינט עס:  
מ'איז פותר די מוחין דאימא, די

התלהבות און רצוא וואָס קומט אַרויס  
פון בינה, אַז עס זאָל זיין ווי עס מאַנט  
זיך לויט דער כוונה פנימית.

און דערנאָך ווערט נמשך דער אור  
החכמה אין דעם תנוך, ביז אויך „על  
בוהן ידו גו' ועל בוהן רגלו“ — אין קיום  
המצות במעשה, ביד ורגל<sup>51</sup>,

וואָס דעמאָלט ווערט בטל דער ענין  
פון נגעים און „וכפר עליו הכהן  
וטהר“<sup>52</sup>.

(משיחת ש"פ מצורע תש"ל)

(51) ראה תורת לוי'צ שם.

(52) פרשתנו יד, כ.

(50) לקו"ת פרשתנו שם לענין זה שצריך לתקן  
תחלה המעוות במוחין דאימא.

## מצורע ב

אין דעריבער, כדי צו באוואַרענען מ'זאל נישט אָננעמען דעם חילוק (בפרט אז דאָס איז מער מתאים לפשע"מ) איז רש"י מעתיק פון פסוק [ניט נאָר די ווערטער (וועלכע ער איז מפרש), יגע בוי, נאָר אויך די ווערטער וואָס זיינען מבליט דעם חילוק הנ"ל], וכלי חרש אשר יגע בו הזב, און זאָגט: "יכול אפילו נגע בו מאחוריו (וויבאלד דאָ רעדט זיך וועגן טומאת זב) וכו' כדאיתא בתוי"כ" — [דער המשך אין תוי"כ איז: "ודין הוא ומה אם מת החמור לא טימא כלי חרס מאחוריו, הזב הקל אינו דין שלא יטמא כלי חרס מאחוריו. לא אם אמרת במת שאינו עושה משכב ומושב וכו' ת"ל אשר יגע בו ולהלן" הוא אומר אשר תבושל בו מה בו האמור להלן מאוירו אף כאן מאוירו"].

לפי"ז ווערט דאָך די שאלה: אויב נגיעה, "מאחוריו" איז נישט מטמא, איז וואָס מיינט "יגע בוי"? — אויף דעם בריינגט רש"י דעם סיום פון תוי"כ: "איזהו מגעו שהוא ככולו הי אומר זה היסטור".

ב. מ'דארף אָבער פאַרשטיין — ממנ"פ: אָדער רש"י האָט געדאַרפט מעתיק זיין דעם תוי"כ אינגאַנצן (אויך די רא"י אָז "יגע בוי" קען נישט מיינען "מאחוריו"); און אויב רש"י פאַרלאָזט זיך אָז מ'וועט אליין נאָכקוקן אין תוי"כ — האָט ער אויך נישט געדאַרפט מעתיק

א. אין פסוק<sup>1</sup>, וכלי חרש אשר יגע בו הזב ישבר וכל כלי עץ ישטף במים, שטעלט זיך רש"י אויף די ווערטער, וכלי חרש אשר יגע בו הזב, און איז מפרש: "יכול אפילו נגע בו מאחוריו וכו' כדאיתא בתוי"כ" עד איזהו מגעו שהוא ככולו<sup>2</sup> הי אומר זה היסטור".

דאָרף מען פאַרשטיין: וואָס איז דאָ שווער אין פשע"מ וואָס צוליב דעם איז רש"י מפרש די ווערטער "יגע בוי" לויט דרשת חז"ל אין תוי"כ — און נישט אָז "יגע בוי" איז כפשוטו, אָז דאָס מיינט נגיעה און יעדע נגיעה, אפילו מאחוריו?

איז די הסברה אין דעם: מ'קען דאָ נישט טייטשן אָז "יגע בוי" מיינט נגיעה ממש, וויבאלד אָז מ'האָט שוין פריער (אין פ' שמיני<sup>3</sup> ביי טומאת שרץ) אַרויס-געלערנט — ווי רש"י זאָגט דאָרט — אָז "אין כלי חרס מיטמא אלא מאוירו", און דעריבער קען מען שוין דאָ נישט טייטשן אָז "וכלי חרש אשר יגע בוי" זאל טמא ווערן דורך אַ נגיעה, "מאחוריו"; היות אָבער אָז מ'קען מחלק זיין: דוקא דאָרטן ביי טומאת שרץ, וואָס איז אַ טומאה קלה, איז "אין כלי חרס מיטמא אלא מאוירו", משא"כ ביי טומאת זב וואָס איז אַ טומאה חמורה (ס'איז מטמא במשכב ובמושב) קען אַ כלי חרש יע טמא ווערן דורך נגיעה, "מאחוריו", און יגע בו מיינט דאָ כפשוטו —

(1) פרשתנו טו, יב.

(2) עה"פ.

(3) כפי רבינו הלל ובקרבן אהרן גרסי בתוי"כ שם: "בכולו". וכי' בדפוס ראשון דרש"י. ובס' זכרון לרש"י כאן: בכולו בבית גרסינו.

(4) יא, לג.

(4) צו ו, כא.

(5) כי אין לומר ד'יגע בוי' פירושו שיגע בתוכו, שהרי אין צריך שיגע, כי מטמא מאוירו — ראה גרי"א כאן.